

В „нізеньких сінцях“.

В зазначеній у нас недавно статті „Биржеві Відомості“, за 14 і 15 (юна) проф. Погодина кількома побіжними рисами торкається її українського письменства. На його думку, українська інтелігенція не може задоволитися своєю письменством, бо мусить, мовляв, „пригабтися“, чтобы пройти въ низеньких сінцях провінційної армандської літератури, столь монотонної по настроєнню, столь однообразної по своїм темам“⁶. В тій тираді все варто уваги—і споєв вислову, і думка, і той тощо, що мимоволі пробивається у нашого „приятеля“.

Я не спиняюся довго на тоні,— чванливому тоні, що традиційним зробився у людей типу Погодина ще одого старомосковського книжника, що дуже гордив був, „яко ото Москви приде“. Для таких книжників з усікого часу звичайно все, що лежить—по межах іхнього уславленого кутка—то все дрібнота, провінціалізм, „нізенький сінці“, що занадто маленько й мизерне, на що можна тільки звисока та згорда позирати. І не тільки це в тоні пробивається, що дуже така вузько-московська тенденція виявляється в змісті наведених слів і це налає ім характеру як випадок книжтої фрази, а цілого світогляду—на погляд ніби з широкого та гуманного, а на діл вузького, темного і обскурантного, повного тієї нетерпимості, що найкраще виявилась у тій характеристиці людини пішної тільки тим, „яко ото Москви приде“. Коли облишили тобі негарний і приkrий ton—то власне лишилось од думки проф. Погодина? Те, що українське письменство бідніше од російського? Ото новина для нас і ганба для українського письменства!

Горді з свого „московського“ походження книжники дуже люблять вибивати очі українцям „монотонностю“ і „однообраз'єм“ іхнього письменства. Певна річ, не неправда: монотонним та одноманітним українське письменство залишається ім тільки через те, що вони по-за своїм власним кутком

нічого бачити не хочуть. Письменство, для якого працювали й працюють Шевченко, Франко, Л. Україна, Коцюбинський, Стефанік, Винниченко, Олесь і багато інших талановитих письменників не таке то вже монотонне та бідне на життєвої фарбі. І в своїй сфері воно звичайно задоволяє потреби людей так само, як і російські в своїй. Але, з другого боку, чи ж може цілком задоволити людину якесь письменство, хоч і яке багате, і чи по-за ним не лишається ще цілій світ ідей та образів, що постачали людскоти інші література? Видима річ, не може, бо кожна з них являється, коли хочете, „провінційною“ і можна доповнити собою велику скарбницю світового письменства—одна більше, друга менше. Добро тим, що дають до скарбниці більше, але че не дають із жадного права, ні підстав до якоїсь піхи та гордоців що-до інших, інші менше дають. Тих більше не дає права до того, що ідентифікують тільки себе з загально людським письменством, як це саме й робить проф. Погодин: „Захочется широкого простора общенациональской, а не узко-национальной культуры, и „украинец“ (нашли у лапках!) невольно возьмется за русскую книгу.“ Не кажучи вже про те, що українці в своєму письменстві мають загально-людські скарби, не з самої російської книги черпати він, чого йому у себе бракує. Не тільки світу, що у вікні—тільки може він узятися і до польської, і до німецької, французької, англійської книжки, які до тієї ж книжки береться в потребі та проф. Погодин. Що ж ганебного бачити він у цьому обміні духовними вартостями людей, чому він ганьбує ти складає на самих українців і чому він так гордо голову держить та чому думає, що ця московська виключність значить якусь-то „широкість“, а не звичайнісенької собі „засучливість“ на тій тільки підставі, „яко ото Москви приде“?

Думаю, що принцип „чужого“ налається, її свого не цурайтесь“, що виставило українське письменство, далеко ширший з усікого погляду,

ніг оци Погодинська піха та самозадоволення. Українське письменство бідніше за дея-які інші, що мали країні умови для свого розвитку. Ми це знаємо ініше претендуємо на універсальні ролі. Але її те ми знаємо, що хоч не велику, але все-таки ділають в свою вкладку до скарбниці всесвітської культури; сподіваємося, що та вкладка з нашим національним розвитком зростатиме і бачимо в цьому не лиху, а добру для тієї світової культури. Од неї ми беремо частину безпосередньо, починаючи із посередини (хоча із чрез російського письменства), але та взяти силуємося принатурути до свого національного ґрунту, привезти його масам нашого народу. Не нагнаємося ми в „нізеньких сінцях“ свого письменства, а—за дозволом проф. Погодина—поширяємо й піднімаюмо їх до тієї міри, щоб могли вони нормально задовільнити потреби українського народу.

Та от слідом за проф. Погодиним приходить д. Новицький і накладає річуще вето на таку роботу. Принаймніше я не можу зрозуміти нової його полемичної статті про перспективи українського письменства. („Із української пресси“, — „Южна Заря“, ч. 209). Поміж усієма безперечними, але й безпротирічними багальностями („для художественного произведения далеко не достаточно, чтобы оно было написано на серебряную тему и чтобы оно было написано по украински“ і т. д.) виразно пробивається думка, висловлена ще у одного з Квітчиних персонажів: „для халховъ и такой богъ братъ!“. Мало того, д. Новицький і сам не знає, який саме повинен бути богъ якого досить для українців. Він уважає за безперечну тезу, що „и художник-українець, и интеллигент—українець має право и усвідмінити и переробувати вітъ себі и вновь відроджувати и отражати въ своїхъ твореніяхъ ідеи, порожденніми далеко ушедшій впередъ умственої жизні Запада“. Але разом він дуже не задоволений з тих спроб такого засвоєння й переробки, що дас

тепер українське письменство, уважаючи їх за „напумання, ремесленія, созидання не внутріннім творческим жаромъ, а холоднимъ, заранѣ обдуманимъ напірненіемъ“, і нікому непотрібні. Нехай би наявіть під характеристика буда справедлива,—що повинен би сказати д. Новицький, виходочі з наведеної „безперечній тези“? А тільки одно: пробуйте далі, розробляйте, робіть краще, одно слово—доводьте до діла своє „полноважне право и усвідмінити и переробувати вітъ себі, и вновь відроджувати и відтворювати въ своєму вигляді“ і т. д. Замість цього натурального здавалося б, висловку въ власній тезі, д. Новицький каже: облийте всі ці спроби, згорніть руки й докладтесь, поки ми вами звільняється геній світової ваги, рівні тим візирям, що мають європейські літератури. Інакші кажучи, коли проф. Погодин—з жалем, правда—запер нас у „нізеньких сінці“, то д. Новицький не бажає відпустити звідти: „сидіть, мовляв, і не ринайтесь...“ Бу розуміє ж і він певне, що нікя геній не появлюється от такій бразді й з доброго дива, а варостають на ґрунті, що приготовили йм із покоя звичайні звідничих робітників. Ну, а звичайними робітниками д. Новицький незвивомно гордиться одразу генію подавай, не менше—тільки тоді він признає рапію в тій роботі засвоєнням й переробки світових мотивів, на якій ласкаво дає нам „ціле право“.

Щось надзвичайно обурює криється і в тій Погодинській пісні, „яко ото Москви приде“, і в тому самопільованні, яким окслендуєть Й. наші доморослі москови. І далеко краще, як би це боробилось без таких „приязнів“ уклонів та компліментів на адресу якогось абстрактного письменства та українства. Бо той, хто в конкретному не може добрати здорових зародків розвитку і зросту, очевидно не так вже півся вони й ті абстракції, з якими нібі так приятною.

Сергій Ефремов.